

La Interprofessionalitat

Jordi Riera

Se'ns proposa reflexionar al voltant d'un dels temes –la interprofessionalitat i la interdisciplinarietat– que, pel que s'intueix, serà un dels trets diferencials que caracteritzarà aquesta nova publicació, tant per la forma (estructura, participacions,...) com pel seu contingut. Em proposo doncs, afrontar aquesta qüestió, però no sense abans advertir que l'hem estructurat en dues parts. La primera, que fa una revisió de determinats conceptes "previs", i la segona, que afronta d'una manera més precisa i propositiva la qüestió que ens ocupa. Aquesta última, la podreu seguir en el proper número d'ALOMA, car ens ha semblat important reflexionar d'entrada al voltant d'un conjunt de conceptes previs.

Endinsant-nos en el tema, doncs, començarem per criticar l'escassa precisió amb la qual hom parla d'aquestes qüestions tan –entenem– fonamentals a l'hora de plantejar equips d'intervenció "multi" o "inter" professional. Aquí tenim ja la primera qüestió imprecisa. No volem dir pas el mateix quan parlem de "multiprofessionalitat" que quan parlem d'"interprofessionalitat". D'acord amb Rueda (1985) i Porcel (1985), parlarem de "multi" professionalitat sempre que interactuen professionals de diferent formació inicial i titulació, que basen la seva intervenció com a equip en un seguit d'intervencions juxtaposades com a sumatori d'intervencions. D'altra banda,

Aquest article planteja una revisió de fons al voltant dels conceptes de "professió", "multiprofessionalitat" i "interprofessionalitat", fent-ne un recorregut històric conceptual, i reflexionant sobre les conseqüències operatives en associar-se a una concepció o una altra. És d'especial interès la proposta que es formula al voltant d'una acció "interprofessional" que obeeix a una concepció holística i interdisciplinària de la intervenció professional, específicament quan s'intervé en l'àmbit psicosocio-educatiu.

• • • •

This article implants a checking of the concepts of "profession", "multiprofessionalism" and "interprofessionalism" made by an historic conceptual run and by the reflection on the operative consequences at the moment to associate with a one or another conception.

A special interest has the proposal posed about an "interprofessional" action which obeys a holistic and interdisciplinary of professional intervention, specifically when this intervention is made in the psycho-social-educational field.

• • • •

quan optem per la caracterització que suposa emprar el prefix “*inter...*”, bàsicament entendrem la intervenció final de l’equip com una única intervenció, unívoca, amb clars espais de consens d’intervenció i plantejant com a estratègia metodològica la interdisciplinarietat.

La interdisciplinarietat és, doncs, un concepte previ a l’anterior que suposa necessàriament una integració interna i conceptual de diferents disciplines, que trenca l’estructura de cadascuna d’elles per construir una axiomàtica nova i comuna, amb la finalitat de donar una visió unitària d’un sector del saber. La “interprofessionalitat” necessitarà la comprensió del fenomen i possibilitat de la “interdisciplinarietat”.

Encara més important i previ, però, resulta reflexionar entorn de la resta del mot “*...professionalitat*”, i més en concret entorn del seu mot d’origen “*professió*”, que deriva del llatí *professio -onis* (declaració, manifestació), que alhora deriva etimològicament del verb *profiteri* (declarar obertament, fer professió). Apareix documentat per primera vegada el tercer quart del segle XIV, per parlar de “*l’acte de declarar la fe*” o “*d’emetre els vots en un orde o institut religiós*”².

Amb l’accepció d’“ocupació que s’exerceix professionalment” apareix per primera vegada el 1616, a la *Història de Sóller*, II, 931.³

Per què aquesta nova accepció del mot dos segles després del seu origen? És que potser es podrien establir lligams entre l’acte íntim i profund de declarar obertament la pròpia fe o, encara més, de comprometre’s amb l’ideari concret d’un orde religiós (primera accepció del mot), amb el fet de dedicar la vida a un ofici, a una ocupació determinada, a una professió (vocació preparació dedicació)?

En tot cas, el que sembla clar és que el terme “*professió*” originàriament anava íntimament lligat a una dimensió vocacional i d’opció personal, entenent que, tota la resta, allò que s’exercia *remuneradament -o per rebre estrictament una contraprestació-*, però que no es fonamentava en l’expressió explícita d’una vocació profunda, es podia entendre com un ofici o ocupació, però no professió. Aquesta és una interpel·lació però, que deixarem “suspena” en aquest punt, en mans del lector.

Fent un salt temporal -i també qualitatiu-, ens preguntem quines són les dimensions i especificitats que han caracteritzat el concepte de “*professió*”, al llarg -i a les *acaballes-* del segle XX? Per determinar aquestes dimensions, caldrà que revisem breument alguns conceptes circumdants, alhora que analitzem també algunes de les aportacions més rellevants d’autors que han afrontat aquesta qüestió.

Volem destacar inicialment les fonamentades aportacions de Shön (1992). Aquest autor analitza amb profunditat el valor de l’aprenentatge professional en totes les seves dimensions i, específicament, la dimensió que, per ser considerada “artística”, ha estat menyspreada en molts entorns d’ensenyament professional. En concret, Shön ens recorda que:

“Cuando, en las primeras décadas de este siglo, las profesiones comenzaron a apropiarse del prestigio de la Universidad instalando sus centros de formación en el mar-

2 Diccionari Etimològic i Complementari de la Llengua Catalana. Joan Coromines.

3 Diccionari Català-Valencià-Balear. Alcover i Moll

co universitario, la "profesionalización" significó la sustitución del arte por el conocimiento sistemático, preferentemente científico.

A medida que se ha ido produciendo una toma de conciencia de la crisis de confianza en el conocimiento profesional, los formadores han empezado una vez más a ver el arte como un componente esencial de la competencia profesional, y a preguntarse si las escuelas o facultades pueden o deberían hacer algo sobre ello y, en este caso, cómo la preparación para el arte puede hacerse en coherencia con el curriculum profesional básico de ciencia aplicada y tecnología." (1992:26)

Caldrà, doncs, tenir molt en compte en la breu revisió que ara iniciem, que si acceptem els plantejaments de Shön, l'estadi últim de tot procés de "professionalització" es troba fins i tot en el desequilibri que suposa abandonar "allò que em fa sentir un professional fonamentat..." (coneixements, sistematització, tecnologia,...) i buscar aquesta acció professional final, més intuïtiva o "artística", que supera l'anterior estadi sense menystenir-lo, i que tant caracteritza i distingeix els professionals "mitjans" dels professionals que considerem "d'elit".

Em sembla important haver situat aquesta premissa "preventiva" en el moment en què ens disposem a fer una anàlisi detallada de cadascuna de les dimensions del concepte "professió". El fet d'endinsar-nos en la revisió de les parts no voldríem que ens hipotequés la possibilitat de contemplar-lo a una certa distància -el tot- i fins i tot superar-lo com ens suggereix Shön, redimensionant-lo.

Per iniciar aquesta aproximació més detallada respecte al concepte de professió, ens guien les reflexions de Jolonch (1995):

"La distinció entre professionalitat i professió que fa Elisabeth Bautier 'en un estudi sobre les professions socials a França és molt útil per comprendre la situació dels educadors i d'altres figures recents de l'àmbit social a Catalunya (...)

Aquestes serien noves formes de professionalitat que s'han anat desenvolupant en els últims anys sense la certificació acadèmica ni la professió corresponent. Bautier es pregunta quina és la relació entre professió i professionalitat. La resposta que dona ens permet parlar de l'existència de nous professionals sense professió. Perquè així com no pot existir professió sense professionalitat, sí que hi ha professionalitat sense professió.(...)

La necessitat urgent en els barris d'atendre la població infantil va fer que es creés abans la figura de l'educador de carrer que la formació exigida." (1995:86)

Definir doncs, avui, l'ésser "professional" i la seva "professionalitat" va més enllà de les coordenades "clàssiques" que per exemple analitzava Cogan (1955)⁵ a meitat de se-

4 Jolonch, A. cita aquesta professora del Departament de Ciències de l'Educació de la Universitat de París. En concret fa referència al seu article "Les professionnels et la professionnalisation en banlieue", del Programa Interministerial de recerca. Gener, 1994.

5 Citat a GARCIA (1985:31)

gle. Per a aquest autor, existeixen tres tipus de definicions respecte al terme "professió":

- 1) La definició *persuasiva*: destinada a raonar i justificar l'existència d'una professió o ocupació professional particular.
- 2) La definició *operacional*: es defineix una professió en funció de la distribució reconeguda de funcions i tasques.
- 3) La definició *logística*: que pretén separar i detectar professions a base d'analitzar camps epistemològics, semàntics, històrics... que permetin diferenciar professions diferents.

Aquesta primera aproximació ens interpel·la en el sentit de la necessitat de reafirmar i fonamentar racionalment determinades argumentacions respecte a possibles professions, no fos el cas d'estar identificant "professions" com a conseqüència de discursos "persuasius", poc fonamentats en altres elements de caire més operatiu o logístic.

Ja més proper als nostres dies tenim un autor que es va plantejar obertament l'interrogant tan provocador de "*Pedagogos, para qué?*", en Garcia, J. (1985), el qual reflexiona també sobre el concepte de professió i professional:

"Inicialmente el término "profesión" connota dos elementos: un conjunto de individuos que mantienen relaciones características y una organización peculiar de sus ocupaciones.

Una cosa al menos queda clara: el deseo de diferenciación profesional indica demanda de posición y reconocimiento social." (1985:33)

Carr i Kemmis (1988) també afronten aquesta qüestió. Específicament, conclouen afirmant que les professions es caracteritzen com a tals a partir de l'existència o no de tres trets distintius:

- 1r) L'existència d'un *cos de coneixements* específic que prové de la investigació científica i de l'elaboració teòrica en l'àmbit que abraça cada professió (disciplina).
- 2n) L'assumpció d'un *compromís ètic* de la professió vers els seus clients o usuaris. (deontologia professional).
- 3r) L'existència d'una *normativa interna per al grup professional* que permet l'autocontrol dels seus membres per part del col·lectiu professional (col·legi professional).

Probablement però, si aquesta proposta tingués validesa universal, no podríem considerar algunes professions com a tals que, en canvi, frueixen d'un absolut reconeixement social com a tals professions: per exemple, el mateix cas del "mestre", sense un codi deontològic definit, ni col·legi professional reconegut.

Una cosa sí és clara. Podem ja diferenciar diàfanament entre el concepte de "professió" i el d'"ocupació", sovint mal emprats com a sinònims. El concepte d'ocupació

cal entendre'l per oposició al de lleure⁶: Resulta d'allò en què hom empra el temps amb retribució o guany (que no cal que sigui econòmic). Podríem afirmar doncs que, relacionant-lo amb el concepte de professió, totes les professions són ocupacions, però no a la inversa.

Una altra aportació en aquest sentit, que ens sembla menys tancada que la de Carr-Kemmis, la fa Barnes (1987) quan afirma que podem considerar que una comunitat de persones treballen en una professió si, fonamentalment:

- 1r) Comparteixen una formació comuna que els porta a pensar i actuar d'una manera similar
- 2n) Utilitzen una sèrie de procediments anàlegs i habituals que els permet intervenir, aprendre i avaluar.

Aquest autor afegeix que l'existència d'aquesta "comunitat" de persones garanteix l'existència de la mateixa professió i d'un determinat grau inicial de reconeixement social d'aquesta professió. Aquesta aportació de Barnes ens ajuda a simplificar els orígens del procés de professionalització; en definitiva, les dues coordenades que ens permeten identificar la gènesi d'una nova professió.

En un altre sentit, i citant un autor espanyol, tenim l'aportació de Feroso (1978) respecte al concepte de professió, tot i indicant que:

"Profesión es el conjunto de funciones públicas, socialmente valoradas, ejercidas por personas que han recibido una formación específica, se dedican preferente o exclusivamente a ellas, son dueñas de técnicas adecuadas, están organizadas asociativamente, disfrutan de autonomía laboral y se comprometen a cumplir la normativa vigente sobre su trabajo, por el que reciben una retribución económica."(1978:157)

Així doncs, i d'acord amb aquest últim autor, les característiques de màxima estabilitat i maduresa d'una professió serien aquestes nou:

- 1) Executar unes funcions públiques, no necessàriament estatals
- 2) Fruir de reconeixement social
- 3) Haber rebut una formació específica (universitària o no)
- 4) Ser objecte d'una dedicació preferent o exclusiva
- 5) Tenir una identitat tècnica
- 6) Estar organitzada associativament
- 7) Fruir d'autonomia laboral
- 8) Tenir i respectar una normativa interna de la professió (normatives, deontologia,...)
- 9) Ser objecte de rebre una retribució econòmica.

⁶ No volem aquí mostrar-nos en contra dels qui defensen el treball, la professió, com a temps de lleure, d'ocupació lliure i realitzadora. Entengui's com una contrastació simple, sense més pretensions.

Altres autors com Estruch i Güell (1976), Llobet i Usieto (1990), Esteve (1995), Pelegrí (1995), etc. han revisat aquest concepte, més específicament pel cas del treballador social, amb similars conclusions.

Nosaltres, recollint allò que d'essencial tenen totes aquestes aportacions, entenem el concepte de professió com un fenomen dinàmic i processual (processos de molta especificitat) que *començant* per les dues característiques que assenyala Barnes, *tendeixen* a les de màxima estabilitat apuntades per Carr-Kemmis i Feroso.

Entenem però, que en aquest procés de gènesi professional hi ha un punt d'inflexió important, que caldria afegir a les valoracions de Barnes. En concret, el fet de la retribució econòmica relacionada amb la tasca que es desenvolupa, a fi i efecte de distingir el concepte de professió del de voluntariat o del d'altres ocupacions, la qual cosa no treu la possibilitat que un professional pugui treballar altruïstament, òbviament.

Així doncs, a partir d'aquesta concepció processal, parlarem de professions més o menys estabilitzades. En aquest sentit, cal reconèixer més estabilitat en el reconeixement professional del "metge", per exemple, que en el cas del "pedagog", a causa del moment diferencial del procés evolutiu en què es troben. Ja hem precisat, però, que des de la nostra perspectiva aquesta concepció processal s'accepta a partir d'un origen clar i definit per tres característiques, a partir de les quals es va desenvolupant el corpus professional:

- 1) Comunitat que comparteix una *mateixa formació específica*.
- 2) Desenvolupament d'unes *funcions públiques i específiques*, amb plantejaments comuns i tècnics d'intervenció professional.
- 3) *Retribució* econòmica reconeguda per la tasca desenvolupada.

A partir d'aquest moment parlarem en termes de procés de desenvolupament, de més o menys estabilització, de maduresa de la professió,... en la seva identificació i reconeixement.

Pretenem amb això evitar la proposta que alguns autors fan en parlar de "procés de professionalització", i simultàniament defensar una classificació aparentment tancada com la que exposen Martín i De Miguel (1982:25) en distingir entre "*ocupacions, semiprofessions, noves professions i professions clàssiques*". No creiem que classificacions -etiquetatges- d'aquest tipus ajudin a la comprensió del concepte de professió; sí, en canvi, el sentit dinàmic i de procés que les sustenten.

Finalment, i recuperant de nou Shön (1992), cal diferenciar entre "ser" un professional i "estar" en una professió. En aquest sentit, "ser" professional implica tant el domini de les capacitats i habilitats especialitzades que determinen la seva competència professional, com el fet d'assumir l'esperit col·lectiu coordinadament i controlada.

Després de tota aquesta anàlisi conceptual entorn del mot "professió", podem ja aclarir quines són les diferents dimensions que es deriven de la precisió del mateix concepte, a fi i efecte de concloure la primera part de la nostra reflexió i poder afrontar decididament la segona.

Recordem aquí doncs, sintèticament, quines són les coordenades més importants,

les quals poden ajudar-nos a identificar l'existència o no d'una professió amb més o menys grau d'estabilització:

1a) L'existència d'un *cos de coneixements* específic que prové de la investigació científica i de l'elaboració teòrica en l'àmbit que abracci cada professió (disciplina).

2a) L'existència d'una comunitat que comparteix una *mateixa formació específica*.

3a) El desenvolupament d'unes *funcions públiques i específiques*, amb plantejaments comuns i tècnics d'intervenció professional, amb retribució econòmica reconeguda per la tasca desenvolupada i l'assumpció d'un *compromís ètic* de la professió vers els seus clients o usuaris.

4a) L'existència d'una *normativa interna per al grup professional* que permet l'autocontrol dels seus membres per part del col·lectiu professional.

Sens dubte, la "interprofessionalitat" demanarà un alt coneixement i respecte de totes aquestes dimensions del propi "corpus" professional, així com les dels altres –coneixement, comprensió de l'alteritat- amb qui treballem, per tal de no diluir la intervenció dels diferents professionals de l'equip en un mar de disputes, recels i inversemblants lluites corporativistes. Però de tot això últim, en parlarem amb més profunditat en el proper número.

BIBLIOGRAFIA

- BARNES, B.S. (1987): *Sobre ciencia*. Labor, Barcelona.
- CARR, W.; KEMMIS, S. (1988): *Teoría crítica de la enseñanza*. Martínez Roca, Barcelona.
- FERMOSO, P. (1978): *Sociología de la educación*. Agulló, Madrid.
- GARCIA, J. (1985): *La ciencia de la educación. Pedagogos, ¿para qué?*. Santillana, Madrid.
- JOLONCH, A. (1995): "Crisi d'identitat i redefinició de competències professionals en l'àmbit socioeducatiu". R.T.S.. Núm. 138, pp. 84-99. Col·legi Oficial de D.T.S. i AASS de Catalunya, Barcelona.
- MARTIN, J.; DE MIGUEL, A. (1982): *Sociología de las profesiones*. Centro de Investigaciones Sociológicas, Madrid.
- PORCEL, A. (1985): "Interdisciplinari, multidisciplinari, interprofessional i multiprofessional". R.T.S.. Núm. 97, pp. 8-14. Col·legi Oficial de D.T.S. i AASS de Catalunya, Barcelona.
- RUEDA, J.M. (1985): "L'abordatge interdisciplinari dels problemes socials". R.T.S.. Núm. 97, pp. 15-30. Col·legi Oficial de D.T.S. i AASS de Catalunya, Barcelona.
- SHÓN, D.A. (1992): *La formación de profesionales reflexivos*. Paidós, Barcelona.